

Абрамова Алла Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів і кредиту,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3364-8316>

ФІНАНСОВА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НОВОГО ПОДАТКОВОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Актуальність дослідження визначена необхідністю розвитку податкового середовища в умовах фінансової нестабільності. Метою статті є з'ясування значення фінансової нестабільності як пріоритетного драйвера трансформації податкової системи України, з урахуванням сучасних тенденцій, викликів, перспектив. Використано комплексний аналіз макроекономічних показників, порівняльний аналіз реформ, науково-експертні наукові бачення та кількісно-якісний підхід. Проаналізовано тенденції фінансової нестабільності та податкових реакцій на них у рамках досягнення цілей фінансової стабільності. Гіпотезою стало твердження мотиваційного та стимулюючого впливу фінансової нестабільності на розвиток податкового середовища України. Отримані результати підтверджують заявлену гіпотезу. Наукова новизна визначена існування реальних зв'язків та впливів фінансової нестабільності на розвиток податкового середовища України.

Ключові слова: фінансова нестабільність, податкова система, податкова політика, податки і збори, бюджетний дефіцит, інфляція, інструменти податкового регулювання.

Alla Abramova

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance and Credit,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

FINANCIAL INSTABILITY AS A FACTOR IN THE FORMATION OF A NEW TAX ENVIRONMENT IN UKRAINE

The relevance of the research topic is determined by the need for effective development of the tax environment in the conditions of systemic financial instability in Ukraine and the need to find tax tools for its improvement. The purpose of the article is to clarify the importance of financial instability as a priority driver of the transformation of the tax system and policy in the field of relations of the formation of a favorable tax environment of Ukraine, taking into account modern trends, challenges, prospects of tax policy in the growing conditions of financial instability. The article uses a comprehensive analysis of macroeconomic indicators, a comparative analysis of reforms, expert scientific visions and a quantitative and qualitative approach. The trends of financial instability and tax reactions to them within the framework of achieving the goals of state financial stability are analyzed. The basic hypothesis of the study was the assertion of the motivational and stimulating impact of financial instability on the development of the country's tax environment. The obtained results confirm the stated hypothesis with factual data on the modernization of the system of tax relations and tax administration in Ukraine in 2018-2022. The originality of the study is manifested by a systematic analysis of macroeconomic indicators of management, which makes it possible to thoroughly declare the determining role of crisis processes of the country's economy in tax transformations. Scientific novelty determined the existence of real connections and effects of financial instability on the development of the tax environment of Ukraine. Prospects for further research are represented by the need to develop and practically apply integrated models for forecasting the impact of macro-financial instability, the level of functioning of the tax environment, improvement of tax and countercyclical mechanisms for adjusting the tax system.

Keywords: Financial instability, tax system, tax policy, taxes and fees, budget deficit, inflation, tax regulation tools.

Постановка проблеми. Система зовнішніх та внутрішніх викликів та середовище багатовимірної фінансової нестабільності визначають умови сучасного розвитку України, зокрема її економіки. Світові економічні диспропорції, всесвітня пандемія і військове вторгнення росії в Україну зумовили виникнення значних інфляційних потрясінь, зрос-

тання рівня боргового навантаження на бюджетну систему країни, нівелювало експортний потенціал та інвестиційну активність. Результативним значенням стала необхідність перегляду та формування нової парадигми національного державного управління, зокрема у сфері формування доходів бюджету – податковій системі та її відносинах.



Існуюча вітчизняна національна модель організації податкових відносин, яка відповідала критеріям стабільним економічним циклам, не підтвердила свою ефективність.

Саме тому вирішення питань забезпечення адаптації до мінливих умов господарювання, посилення податкової гнучкості потребує негайного реагування зі сторони податкової системи та податкової політики задля досягнення цілей гарантування фінансово-економічної безпеки України. Вимоги забезпечення достатності доходів бюджетів країни, потреби активізації економічної активності та відновлення, гальмування та протидія існуючим тіньовим процесам з паралельним гарантуванням податкової рівності та справедливості визначили фактичну зміну податкового середовища в Україні. Посилилася потреба якісного податкового регулювання, яке б відповідало змінним тенденціям на шляху гарантування фінансової та інституційної сталості. Саме тому, вважаємо, що саме фінансову нестабільність потрібно розглядати і сприймати не як фактичну фінансову загрозу, а драйвер кардинальних трансформаційних процесів вітчизняного податкового сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика фінансової нестабільності як чинника формування нового податкового середовища в Україні лише набуває актуальності та розвитку. Однак, вже існує значний доробок науковців та практиків у даній сфері досліджень. Так, Волощук М.Г. та інші [1] приділяють увагу теоретичним підходам та науковим школам, які опрацьовують засади впливу фінансової нестабільності на розвиток податкової системи та політики. Розвитку податкової системи у цілях протидії фінансовій нестабільності та забезпечення фінансової безпеки приділено праці Луцика А. [2], Іванишиної О.С. [3], Репко М. [8], Синютки Н.Г. [10] та інших. Лобода Н.О. [4], Скрипник С.В. [6], Опарін В. [7], Богдан Т.П. [9] та інші досліджували питання запровадження дієвого інструментарію та шляхів удосконалення податкової системи і політики України в умовах фінансової нестабільності тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на існування широкого спектру досліджень, присвячених податковій системі та політиці України, окремим аспектам фінансової нестабільності, багато питань залишаються недостатньо дослідженими як у теоретичному, так і у прикладному вимірах. Зокрема, бракує обґрунтованих досліджень того, як довгострокова фінансова нестабільність впливає на податкові процеси та поведінку корпоративних структур, бракує інтегрованих моделей, здатних прогнозувати наслідки макрофінансових дисбалансів для рівня податкового адміністрування. Недостатньо розробленими є механізми податкової реакції, які б дозволили гнучко коригувати податкову систему в умовах кризових коливань. Відкритим також залишається питання взаємозв'язку між цифровізацією податкового адмі-

ністрування та підвищенням його стійкості до системних криз тощо.

Мета статті полягає у з'ясуванні значення фінансової нестабільності як пріоритетного драйвера трансформації податкової системи та політики у сфері відносин формування сприятливого податкового середовища України, з урахуванням сучасних тенденцій, викликів, перспектив податкової політики у наростаючих умовах фінансової нестабільності, а також логічної взаємозалежності між економічними шоками та реформуванням податкового середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Погіршення фактичних значень системи базових макроекономічних показників (дефіцит бюджету, курс національної валюти, рівень інфляції, бюджетної, банківської систем тощо) у результаті як внутрішніх, так і зовнішніх дисбалансів та викликів (макроекономічних, політичних, управлінських, військових та геополітичних, кліматичних) явно порушують нормальні умови державного функціонування та фінансового забезпечення, дестабілізують бізнес-умови, ставлять під сумнів гарантії соціального забезпечення, а головне формують труднощі фінансово-економічного прогнозування та планування на всіх рівнях управління та господарської діяльності. На практиці дані процеси названо фінансовою нестабільністю. Наразі існує значний доробок науково-практичного її обґрунтування, осмислення завдань та моделей прийняття управлінських рішень, покликаних її нормалізувати. Кожен з них є унікальним та визначається умовами втілення у практичну сферу.

Порушення функціонування фінансової системи у результаті фінансової нестабільності, у більшій мірі, призводить до зростання державної заборгованості, валютних та банківських криз та, безперечно, чинить істотний вплив на податкову систему та політику. Цікавим видається кейнсіанський підхід до з'ясування сутності та природи такого впливу, згідно якого у період криз уряд цілеспрямовано маніпулює розміром податкових ставок, особливо податку на доходи чи прибуток, у бік їх зниження у цілях стимулювання наступного споживання та рівня інвестування [1, с. 38]. Згідно неокласичного підходу податкова політика не повинна виконувати функцію фінансового стабілізатора, оскільки ринок являється саморегульованою системою, а основна відповідальність лягає на нормалізацію бюджетного дефіциту та боргу. Збереження рівня оподаткування або його підвищення повинно навпаки забезпечувати збереження фінансової дисципліни [1, с. 49]. Прихильники фіскального ілюзійнізму (теорія Б'юкенена) вважають, що всі економічні рішення приймаються задля ідеалізації управлінських процесів та впливу на свідомість громадян, а з точки зору податкового управління – суспільство реально недооцінює рівень оподаткування у зв'язку з його розподілом через непрямі податки, прихованням (інфляційне оподат-

кування та зростання державної заборгованості) та неочевидним існуванням у часі у зв'язку із відтермінуванням через державний дефіцит тощо. Загалом, згідно теорії, уряд цілеспрямовано приховує зростання рівня податкового навантаження через непряме оподаткування та рівень інфляції [7, с. 99].

Прихильники інституційного підходу наголошують на тому, що якість інституційного устрою (законодавча база, фінансовий контроль та прозорість) безпосередньо впливає на податкову систему та спрямування податкової політики. Відповідно, низький рівень інституційного забезпечення породжує корупційні процеси, ухилення від оподаткування, що фактично призводить до зниження податкових надходжень до бюджету [8]. Засади теорії політичного циклу визначають, що податкова система та політика залежать від політичних цілей, а у період фінансової нестабільності може генерувати популістські податкові рішення, до прикладу зниження податків без реального фінансування, які у часі призведуть до погіршення майбутнього податкового становища [7, с. 100]. Відмінним є підхід монетаристів, які схильні вважати, що на чолі зі стабільністю грошової маси податки відіграють не менше значення, а їх зменшення на чолі з посиленням контролем витрат зумовлює стимулювання пропозиції.

Таким чином, податкова система та податкова політика в умовах фінансової нестабільності виступає балансом між потребою у стимулюванні економіки та забезпечення податкової стійкості завдяки здатності маніпулювання ставками податків, пільг, посилення податкового контролю. Все визначається політичним устроєм та ідеями державного управління, якістю інституційного середовища та міжнародним впливом.

Проведемо короткий огляд стану фінансової нестабільності в Україні за останні 5 років. Так, у досліджуваному періоді економіка України відзначалася неоднозначними тенденціями, зумовленими змінами етапів поступової стабілізації економіки після кризових подій 2014-2016 років, пандемічними процесами та найскладніше – повномасштабним вторгненням росії в Україну. Основні макроекономічні результати даних процесів представлено у табл. 1.

Відносне економічне відновлення України у 2018-2019 роках ознаменувалося стабілізацією наці-

ональної грошової одиниці, зниженням рівня інфляції до 4,1% у 2019 році, відновленням довіри населення та бізнесу до банківського сектору. Дефіцит бюджету у 2018 році продемонстрував найнижче значення – на рівні 1,9% від ВВП, відбулося зменшення рівня державної заборгованості до 50,3% (2019 рік), річне зростання ВВП до значення попереднього року у 2018 році становило максимальне значення – 104%, що обумовлено експортом сировини, в основному, агросектору та металургії. Реалізація валютної лібералізації, інфляційне таргетування та нарощування резервів забезпечило посилення НБУ банківської системи загалом.

Процеси та наслідки всесвітньої пандемії COVID-19 зайшли відображення у показниках вітчизняних економічних процесів також: річний приріст ВВП становив лише 96,0%, значно зменшилися обсяги інвестування, зокрема в інфраструктуру, зросли показники бюджетного дефіциту (5,2% від ВВП) та державного боргу (до 61% ВВП). Зовнішні позики (єврооблігації та міжнародні запозичення) стали основним інструментом підтримки банківського сектору. 2021 рік дав нову надію на відновлення економічних диспропорцій. У результаті помічений приріст ВВП (103,4%) за рахунок відновлення експорту, інвестиційної активності при помірному рівні споживання. Негативним проявом глобального приросту цін та внутрішнього попиту стало зростання до 10% рівня інфляції, у результаті чого НБУ змушений у рамках протидії таким процесам підвищити облікову ставку з 6% до 9%.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну кардинально дестабілізувало фінансово-економічне становище, зумовивши кризові процеси: річний приріст ВВП склав 70,9%, офіційно інфляція зросла до рівня 26,6%. Проте основними фінансовими шоками стало:

- 1) зростання бюджетного дефіциту більше 25% ВВП;
- 2) зупинка валютного ринку та ручна фіксація обмінного курсу на рівні від 29,25 – 36,57 грн/дол США;
- 3) посилення інфляційного очікування у результаті монетизації дефіциту та друку НБУ більше 400 млрд грн (близько 10 млрд дол США);
- 4) втрата обсягів та активності промислового комплексу, критичне зниження експорту у результаті блокування портів тощо.

Таблиця 1

Аналіз динаміки приросту основних макроекономічних показників України у 2018-2022 роках

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+,-) 2022/2018
ВВП, % до попереднього року	104	103,2	96,0	103,4	70,9	-33,1
Інфляція (річна), %	9,8	4,1	5,0	10,0	26,6	16,8
Бюджетний дефіцит, % ВВП	1,9	2,1	5,2	4,0	25	23,1
Державний борг, % ВВП	60,9	50,3	61,0	49,0	78,0	17,1
Курс гривні до \$ (середній)	27,2	25,8	26,9	27,3	32,5	5,3

*Розраховано автором за даними НБУ [12]

У рамках пом'якшення та нейтралізації негативних наслідків було застосовано ряд заходів, пов'язаних із стабілізаційними заходами НБУ (підвищення облікової ставки до 25% та валютне обмежувальне регулювання), отриманням міжнародної фінансової допомоги від МВФ, ЄС та США в обсягах більше 30 млрд дол США тощо.

Незважаючи на такі процеси та їх наслідки уряду України вдалося забезпечити стабільність податкових доходів бюджетної системи (рис. 1).

Зважаючи на негативні кризові впливи досліджуваного періоду до 2022 року, уряду вдалося не лише попередити зменшення, але й досягти приросту обсягів надходжень податків і зборів завдяки дієвим заходам податкового адміністрування у рамках протидії наростаючій фінансовій нестабільності. У результаті децентралізації служби фінансових послуг, зокрема розподілу наприкінці 2018 року ДФС України на ДПС України та ДМС України, вдалося зменшити корупційні прояви у сфері податкового адміністрування та підвищити рівень контрольних заходів, у тому числі завдяки впровадженню функціонування «Єдиного вікна подання податкової звітності» та цифрової інтеграції податкових та митних органів на шляху мінімізації податкових зловживань. Наступна цифровізація сфери шляхом запровадження стандартів аудиту SAF-T UA (деталізація даних транзакцій та стандартизований облік для великих платників податків), удосконалення «Єдиного податкового кабінету» та сервісу «Дія», автоматичного заповнення для ФОП (на основі аналізу банківських транзакцій автоматичне нарахування податкових зобов'язань) забезпечило спрощення подання звітності та on-line сплату податкових платежів, розвиток процесів автоматизації контролю податкового боргу та мінімізацію суб'єктивного втручання та отримання «тіньових» доходів суб'єктів бізнесу.

На початку 2022 року вступило у дію обмеження співпраці ФОПів з юридичними особами з метою зменшення обсягів ухилення від оподаткування внаслідок функціонування фіктивних ФОПів.

Не можливо не відмітити глобалізаційний характер реформування засад податкового адміністрування в Україні за наслідками співпраці з міжнародними партнерами у рамках виявлення та запобігання податкових зловживань та приєднання Україною до автоматичного обміну податковою інформацією за міжнародними стандартами, у результаті чого вдалося відстежувати великі фінансові потоки, контролювати трансферне ціноутворення та протидіяти схемам ухилення від оподаткування, цим самим зменшуючи ерозію вітчизняної податкової бази.

Проте 2022 рік продемонстрував дещо інші результати – у порівнянні з 2021 роком податкові бюджетні надходження становили лише 92,4%. Такі підсумки зумовили формування та реалізацію системи податкових антикризових заходів, основним з яких стало:

1) 2% єдиного податку для суб'єктів МСБ та можливості зміни загальної системи оподаткування (18% податку на доходи фізичних осіб) за спрощену ФОПів, оборот яких сягав менше 10 млрд грн;

2) роботодавці ФОПів – військовослужбовців звільнялися від сплати єдиного внеску;

3) запровадження ПВД на цифрові послуги нерезидентів;

4) мораторій на податковий контроль, нарахування штрафів та пені, запропонованого OECD у формі моделі crisis-responsive tax policy, яка передбачала баланс між підтримкою бізнесу та бюджетною мобілізацією [12];

5) підтримка критично важливих сфер функціонування заходами фіскального таргетингу шля-

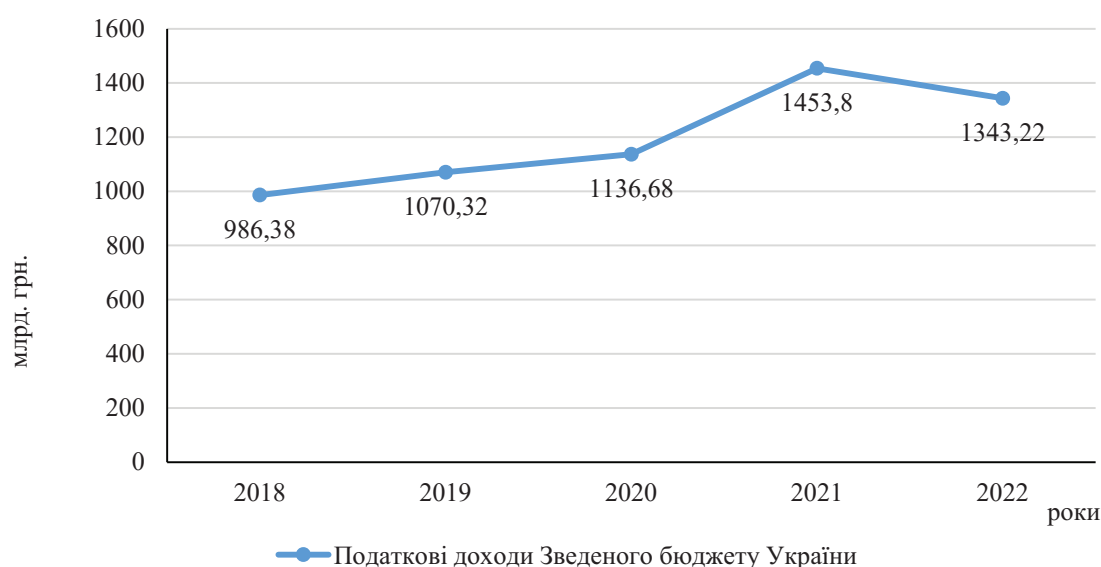


Рис. 1. Динаміка податкових надходжень Зведеного бюджету України у 2018-2022 роках

Джерело: розраховано автором за даними ДПС України [11]

хом безмитного ввезення транспортних засобів для потреб армії, часткового та нетривалого звільнення від оподаткування акцизним податком паливно-мастильних матеріалів, звільнення від розмитнення генераторів енергії, приладдя для потреб армії тощо.

Зважаючи на заявлені теоретичні підходи та практичні результати встановлення взаємозв'язку та впливу фінансової нестабільності на податкову систему та політику у рамках формування нового податкового середовища України, представимо авторське бачення можливостей прояву даного впливу:

1. Податкова система здатна адаптуватися шляхом трансформацій до системи фінансових викликів – податкова система та процеси податкового адміністрування швидко зреагували на потреби економіки, цифрова трансформація стала ключовою для функціонування податкової системи. Недоотримання податкових надходжень компенсовано міжнародною фінансовою допомогою.

2. Податкова система здатна і повинна прогнозувати циклічні фінансово-економічні зміни, постійно стабілізуючи податкове навантаження на основі довіри до податкових органів.

3. Податкова система повинна реалізовувати контрциклічний підхід, застосовуючи дієвий інструментарій та знижуючи рівень оподаткування у період кризових явищ та підвищуючи його у момент стабілізації та зростання.

Вважаємо, що саме такі підходи повинні бути основою та драйверами формування нової моделі податкового середовища в Україні, у тому числі в рамках реалізації Національної стратегії доходів України до 2030 року (запровадження CRS/CbC, розвиток аналітики на основі Big Data, удосконалення цифрового адміністрування, та нарощування рівня довіри до органів ДПС України) [5]. Неможливо не відмітити потреби у науково-практичній розробці інтегрованих моделей прогнозування впливу макро-

фінансової нестабільності рівень функціонування податкового середовища, а також удосконалення податкових та антициклічних механізмів коригування податкової системи.

Висновки. Фінансова нестабільність в Україні має системний і багатовимірний характер, викликаний низкою зовнішніх і внутрішніх факторів, вплив якої виходить за рамки макроекономічних показників і проникає в основні елементи податкового середовища: податкову систему та податкову політику. Встановлено, що фінансова нестабільність стала не лише перешкодою, а й каталізатором трансформації податкового середовища в Україні, активізуючи пошук нових рішень щодо гнучкості податкових ставок, інституційної модернізації, цифровізації податкового адміністрування та змін у структурі податкового навантаження. У відповідь на економічні потрясіння уряд змушений пристосувати податкові інструменти до динамічних умов.

Українська податкова система показала відносну податкову стійкість у часи кризи, але сьогодні потребує структурних змін для забезпечення довгострокової ефективності. Зокрема, слід проводити антициклічний підхід до податкової політики, який дає змогу регулювати економічну діяльність шляхом зміни оподаткування у відповідь на фази ділового циклу. Необхідно посилити інституційну спроможність фінансових органів шляхом розробки аналізів на основі великих даних, удосконалення механізмів управління ризиками, підвищення прозорості податкових процедур. Це зменшить ухилення від сплати податків і підвищить довіру до податкової системи. Створення нового податкового середовища має базуватися на принципах адаптивності, справедливості та цифрової трансформації. У цьому контексті необхідно знайти баланс між стимулюванням економічної діяльності та забезпеченням стабільних доходів бюджету.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волошук М. Г., Матьола І. І., Карабін Т. О., Білаш О. В. Становлення та розвиток податкової системи України : монографія. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 172 с.
2. Луцик А. Обґрунтування пріоритетності досягнення цілей сталого розвитку у здійсненні фіскальної політики. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 1(66). С. 89-101. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/42441> (дата звернення: 10.01.2023).
3. Іванишина О. С., Прокопенко І. А., Панура Ю. В. Удосконалення податкової системи як фактор підвищення фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nay-ka.com.ua/?op=1&z=8775/> (дата звернення: 10.01.2023).
4. Лобода Н. О., Чабанюк О. М., Мосолова Ю. О. Спрощена система оподаткування як мікроекономічний фіскальний регулятор. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-228-234> (дата звернення: 12.01.2023).
5. Національна стратегія доходів до 2030 року. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Reve-nue%20Strategy_2030_pdf (дата звернення: 16.01.2023).
6. Скрипник С. В., Боярова О. А., Дем'янишина О. А. Очікування бізнесу від нової системи оподаткування. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 13-18. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2022/4.pdf (дата звернення: 17.01.2023).
7. Paientko T., Oparin V. Reducing the TaxBurden in Ukraine: Changing Priorities. *Journal of Management and Business Administration*. 2020. Vol. 28 (3). P. 98-126. DOI: <https://doi.org/10.7206/cemj.2658-0845.28> (дата звернення: 20.01.2023).
8. Репко М. Стійкість України перед кризами: державний борг. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Фіскальні-ризик.pdf> (дата звернення: 21.01.2023).
9. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 27-45. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.027> (дата звернення: 21.01.2023).

10. Синютка Н. Г., Побурко О. Я., Познякова О. І. Дивергенція фінансового простору України: ризики боргового виснаження. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 4(35). С. 335-346. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i35.222149> (дата звернення: 24.01.2023).
11. Офіційний сайт ДПС України. URL: <https://tax.gov.ua> (дата звернення: 20.01.2023).
12. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 20.01.2023).

REFERENCES

1. Voloshchuk, M. H., Matola, I. I., Karabin, T. O., Bilash, O. V. (2021). Stanovlennia ta rozvytok podatkovoi systemy Ukrainy [Formation and development of the tax system of Ukraine] : monohrafiia. Uzhhorod: Vydavnytstvo Oleksandry Harkushi.
2. Lutsyk, A. (2021). Obgruntuvannia priorytetnosti dosiagnennia tsilei staloho rozvytku u zdiisnenni fiskalnoi polityky [Justification of the priority of achieving sustainable development goals in the implementation of fiscal policy]. *Svit finansiv*, Vyp. 1(66), 89-101.
3. Ivanyshyna, O. S., Prokopenko, I. A., Panura, Yu. V. (2021). Udoshkonalennia podatkovoi systemy yak faktor pidvyshchennia finansovoi bezpeky derzhavy [Improvement of the tax system as a factor in increasing the financial security of the state]. *Efektivna ekonomika*, № 4. Available at: <http://www.economy.nay-ka.com.ua/?op=1&z=8775/> (accessed January 10, 2023).
4. Loboda, N. O., Chabaniuk, O. M., Mosolova, Yu. O. (2021). Sproshchena systema opodatkuvannia yak mikroekonomichniy fiskalnyy rehuliator [Simplified taxation system as a microeconomic fiscal regulator]. *Biznes Inform*, № 4, 228-234. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-228-234> (accessed January 16, 2023).
5. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Natsionalna stratehiia dokhodiv do 2030 roku [National income strategy until 2030]. Available at: https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Reve-nue%20Strategy_2030_pdf (accessed January 16, 2023).
6. Skrypnyk, S. V., Boiarova, O.A., Demianyshyna, O.A. (2022). Ochikuvannia biznesu vid novoi systemy opodatkuvannia [Business expectations from the new taxation system]. *Ekonomika ta derzhava*, № 1, 13-18. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2022/4.pdf (accessed January 17, 2023).
7. Paientko, T., Oparin, V. (2020). Reducing the TaxBurden in Ukraine: Changing Priorities. *Journal of Management and Business Administration*, vol. 28 (3), 98-126. DOI: <https://doi.org/10.7206/cemj.2658-0845.28> (accessed January 20, 2023).
8. Repko, M. Stiikist Ukrainy pered kryzamy: derzhavnyi borh [Ukraine's resilience to crises: public debt]. Available at: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Фіскальні-ризикі.pdf> (accessed January 21, 2023).
9. Bohdan, T. P. (2022). Derzhavnyi borh i pozyky pid chas viiny ta metody yikh postvoiennoho vrehuliuvannia [Public debt and loans during the war and methods of their post-war settlement]. *Finansy Ukrainy*, № 4, 27-45. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.027> (accessed January 21, 2023).
10. Syniutka, N. H., Poburko, O. Ia., Pozniakova, O. I. (2021). Dyverhentsiia fiskalnoho prostoru Ukrainy: ryzyky borhovoho vysnazhennia [Divergence of the fiscal space of Ukraine: risks of debt depletion]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, № 4(35), 335-346. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i35.222149> (accessed January 24, 2023).
11. Ofitsiinyi sait DPS Ukrainy. Available at: <https://tax.gov.ua> (accessed January 20, 2023).
12. Ofitsiinyi sait NBU. Available at: <https://bank.gov.ua> (accessed January 20, 2023).

Стаття надійшла: 02.02.2023

Стаття прийнята: 30.03.2023

Стаття опублікована: 30.06.2023